

מי השילוח ח"א פרשת בלק

הסימן הזה לא היה נוסע. ולכן כתיב ביעקב נחש, כי יעקב נקרא האדם שאינו בשלימות ועוד אין לבו נמשך אחר רצון הש"י וכמו שמצינו שהנביא בשעה שמדבר בקטנות ישראל קוראם ע"ש יעקב כמ"ש (עמוס ד', ב') מי יקום יעקב כי קטן הוא, ולכן אמר כי לא נחש ביעקב, בשעה שהנפש מישראל מסופק בדבר לא ילך בעקשות כלל, רק יסלק כל נגיעה מעליו ויראה כמו שיתנהג הש"י כך יעשה הדבר הזה^ג, ולא קסם, בישראל היינו מי שלבו נמשך אחר רצון הש"י בשלימות וכשיפול במחשבתו שום דבר היא רק מרצון הש"י שהשפיע לו, ואינו בהתרשלות רק עושה הדבר בתקופות כי באם לאו, יעבור ח"ו על דעת הש"י, ובזה היה בלעם משבח לישראל שכל אחד מכיר את ערכו.

כִּי לֹא נָחַשׁ בִּיעֶקֶב וְלֹא קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל.
כַּעַת יֹאמֶר לֵיעֶקֶב וּלְיִשְׂרָאֵל מָה פִּעַל
אֵל. הִנֵּה עֲנִין נָחַשׁ הוּא הִתְעַקְשׁוֹת בְּדַבֵּר
מִבְּלִי לְהַסִּיר דָּבָר זֶה מִדַּעְתּוֹ, וְקָסַם הוּא
לְהִיפֹךְ דִּהְיִינוּ אִם הוּא מְסוּפֵק בְּדַבֵּר אִם
לַעֲשׂוֹת אוֹ לֹא, רוֹאֶה אִם יֵלֶךְ לוֹ כְּשׁוֹרָה
וּכְסָדֵר יַעֲשֶׂה וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה, וְזוֹהוּ קָסַם,
הֵייוֹנוּ לְרֹאוֹת כְּפִי שִׁתְּנָהָג מַעֲצָמוֹ, וְשִׁנְיָהֶם
אֲסוּרִים שְׁלֹא בִּמְקוֹמָם הִרְאוּ לָהֶם, דִּהְיִינוּ
כֹּאִם יָדַע הָאָדָם בְּכַרּוֹר אֵת רִצּוֹן הַשׁ"י אֲסוּר
לּוֹ לַחֲשׂוֹת בְּדַבֵּר וּלְעֻזּוֹב הַדָּבָר כְּפִי שִׁתְּנָהָג
מַעֲצָמוֹ, רַק צָרִיךְ לְהִתְגַּבֵּר כֹּאִרִי וּלְעֲשׂוֹת
בְּתַקּוּפוֹת, וּבִמְקוֹם שֶׁהָאָדָם מְסוּפֵק בְּדַבֵּר
אֲסוּר לְהִיּוֹת בְּתוֹקֶף, רַק לְהִתְבּוֹנֵן כְּפִי
שִׁתְּנָהָג הַדָּבָר בַּעֲצָמוֹ בְּלִי דַעְתּוֹ כָּלֵל, כְּמוֹ
שֶׁמִּצִּינוּ בַּגִּמ' (חוֹלִין צ"ה): רַב בִּדֵּק בִּמְכַרָּא
הֵייוֹנוּ שֶׁהִסְפִּינָה בָּאָה לִנְגַדּוֹ בְּלִי שׁוּם
הַשְׁתַּדְּלוּתוֹ, מִזֶּה הִבִּיז כִּי מֵה' הוּא. וּבִלְתִּי

רבי צדוק קומץ המנחה נד

במקום אחר⁴¹⁹. ואמרו בחולין צ"ה ב' כל נחש שאינו כאליעזר כו', ובתוספות הקשו איך הותרו הם.⁴²⁰ ולא קשיא מיד, דהם מסרו מקודם הכל לה' יתברך ובקשו מה' יתברך שיצילם, וכך הוא המדה, כמו שאמרו ז"ל בתמיד במרבה בסחורה כו' ויבקש רחמים כו',⁴²¹ שמבקש רחמים שיצליחם בדרך הטבע, דהא בלא הא לא סגי, דלא עביד קודשא בריך הוא ניסא לשקרי, ולכך אז הניחוש מותר. וזה שאמרו שם אף על פי שאין ניחוש יש סימן, רצה לומר לדבר מסומן על כרחך יש בעליו שנותן הסימן, כי דבר המסומן אינו מקרה על כרחך. לכן מציאה שהיא מקרה בלי השגחת בעליו, ודבר שיש בו סימן חייב להכריז שעדיין יש השגחת בעליו עליו ולא מייאש, ורשאי להחזיק זה לסימן מן ה' יתברך הנותן הסימן, אבל ניחוש רצה לומר אמונה גמורה בזה בלבד בלתי נותן הסימן רק שהכל בטבע. והנה מדרגת

[נב] הקרה נא לפני היום⁴¹⁷ - כי הניחוש הוא היפך השלך על ה' יתברך, רק חושב דהכל מקרה ובהנהגה הטבעית בזולת השגחת ה' יתברך שאז תוכל להשתנות, רק הכל מקרה טבעי בלא השתנות ביד ה' יתברך, ולכן יוכל לידע מה שיהיה זולת ה' יתברך. ולזה אמר בכלעם ויקר כו', לפי שהלך לקראת נחשים לומר שהכל מקרה וטבע, ולכן אמרו ז"ל בויקרא רבה פרשה א' שהוא לשון טומאה ומקרה לילה,⁴¹⁸

חולין צה

עניין: נחש וסימן

דרשות הר"ן דרוש יב

"מִנְחָשׁ" – אָמַר שֵׁם: "וְהָאֹמֵר: פֶּתוּ נִפְלָה מִפִּי, מִקֵּל נָפַל מִיָּד, בְּנוֹ קוֹרָא מֵאַחֲרָיו, עוֹרֵב קוֹרָא לוֹ, צָבִי הִפְסִיקוּ בְּדָרֶךְ, נָחַשׁ מִיִּמֵּינוּ, שׁוֹעֵל מִשְׁמָאלוֹ, אֵל תִּתְחִיל בִּי, שְׁחִרִית הוּא, רֹאשׁ חֲרָשׁ הוּא, מוֹצֵא שְׁבֶת הוּא."

וְאִם תִּקְשֶׁה: אַחֵר שְׁאִמְרוּ כָּל אֵלֶּה הַסִּמְיָנוֹת וְאָמְרוּ שְׁהוּא בְּכֻלָּל "מַנְחֵשׁ", אִיךְ אָמְרוּ בְּפֶקֶד "גִּיד הַנֶּשֶׁה" (חולין צה ב:): "רַב בְּרִיק בְּמִכְרָא", וְכֹה בֵּין "מִכְרָא" לִצְבִי הַסִּמְיָנוֹת בְּדֶרֶךְ. תִּשְׁכַּחְתָּ: רַב, אֵף עַל פִּי שְׁהִיָּה בּוֹדֵק בְּמִכְרָא, לֹא הִיָּה סוֹמֵךְ עָלָיו שִׁיעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה עַל פִּי הוֹרָאָה הַבְּדִיקָה, אֵף הִיָּה רוֹצֵה לִקְחֹת קֶצֶת הוֹרָאָה אִם יִצְלִיחַ דְּבָרוֹ, וְאֵף אִם יִצְאָה שְׁלֵא יִצְלִיחַ לֹא יִתְדַל מִלְכָּתָה, לְדַעְתּוֹ שֶׁ"יִתְבָּרַךְ מִשְׁנֵה הַכֹּל כְּרִצּוֹנוֹ, וְהַנְחֵשׁ אֵינוֹ אִסּוּר אֲלָא לְמִי שְׁסוֹמֵךְ עָלָיו. וְזֶה מִכְבָּר שֶׁם, אָמְרוּ: "וְאִפְלוּ הָכִי רַב לֹא אָכַל מִהֵהוּא בִּישְׂרָא, מֵאִי טַעֲמָא, עֲלֻמְהִי עֵינֵיהּ, הָא לֹא עָלִים, אֲלָא מִשּׁוֹם דְּנִחְשִׁי, וְהָא אָמַר רַב: כָּל נִחְשׁ שְׂאִינוּ כְּאִלְעָדָא עֲבָד אֲבִרְהָם וְכִידְוִתָּן בֶּן שָׁאוּל אֵינוֹ נִחְשׁ", בְּלוֹמַר: כָּל נִחְשׁ שְׂאִינוּ סוֹמֵךְ עָלָיו כְּאִלְעָדָא עֲבָד אֲבִרְהָם שְׂאִמַּר (בְּרֵאשִׁית כד יד): "וְהִיָּה הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיךָ" וְגו' וְכִידְוִתָּן בֶּן שָׁאוּל שְׂאִמַּר: ("וְהִיָּה אִם יִאֲמְרוּ אֵלָינוּ עָלוּ וְעָלִינוּ) [אִם כֹּה יִאֲמְרוּ עָלוּ עָלִינוּ וְעָלִינוּ]" אֵינוֹ נִחְשׁ, וְרַב לֹא סוֹמֵךְ עָלָיו, אֲלָא שְׂאִמַּר: "וּמִכְרָא אֲתִי לֵאפִיָּה יוֹמָא מִטְבָּא לְנָאוּ", וְלֹא אָמַר: "אִם מִכְרָא אֲתִי לֵאפִיָּה אִיזִיל וְאִם לֹא לֹא אִיזִיל".

וְאִם תִּשְׁאַל וְתֹאמַר: אִם כֵּן, אֵלֹהֵי הַשָּׁנִים הֵיוּ מְנַשִּׁים גְּמוּרִים, וְאִךְ נֹאמַר בְּאֵלֹהֵי הַצִּדִּיקִים כִּכָּה. וְהַתְּשׁוּבָה: כִּי לֹא נֹאסַר הַנַּחֲשׁ אֲלֵא בְמֵה שְׁאִין הַשֶּׁכֶל מִדֹּרָה עֲלִיּוֹ, אֲבָל מֵה שֶׁהַשֶּׁכֶל מִדֹּרָה עֲלִיּוֹ אֵין זֶה נַחֲשׁ, כִּי מִנְהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוּא, וְאֵין כֵּין זֶה וְכֵין הַאוֹמֵר "אִם יִמְטִיר מִקֶּרֶן גִּזְרֵת" כִּלּוֹם. וּבְמֵה שִׁתְּלוֹ בּוֹ מַעֲשִׂיהֶם אֵלֹהֵי הַשָּׁנִים כִּכָּה הִדֹּרָה עֲלִיּוֹ הַשֶּׁכֶל - אֲלֵעֲיֹר עֲבַד אֲבָרְהָם שְׁהִיָּה יֹדַע כִּי כֹל מַעֲשִׂי בְּנֵי אֲדֹנָיו הֵיוּ מְשֻׁנָּחִים, וּבְכֻרֵת הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תַּחֲלֵ לְגִזְרָלּוֹ, גִּזְרֵת וְאֹמַר כִּי הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּהְיֶה שְׁלֵמָה יֹתֵר מִהַמִּדּוֹת הֵיא הָאִשָּׁה הַרְאוּיָה לִיצְחָק, וּבְמֵה יֹדַע אֲפֹא - כִּי אִם שִׁתְּהִי "נַעֲרָה" - בְּלִחִי רַבַּת הַשָּׁנִים, וְשִׁתְּהִי "נִצָּאֵת לְשֹׂאב" - אֵינֶה יֹשֶׁבֶת בֵּית, אֲדַ עֹסֶקֶת בְּמִלָּאכֶת טֹרַח וְעִמָּל, וְעַם כֹּל זֶה יִגְבֵר עֲלֶיהָ שְׁלֵמוֹת מִדּוֹת עַד שֶׁלֹּא תַחֲסֹם עַל כֹּל עִמָּלָהּ, אֲבָל יָקָל בְּעֵינֶיהָ לְהִיטִיב לְשִׂיאֶנֶה מִכֶּרֶת, זֶה בְּאֻמַּת מִדֹּרָה תַּכְלִית שְׁלֵמוֹת בְּמִדּוֹתֶיהָ, וְהֵיא הָאִשָּׁה הַרְאוּיָה לְנוֹחַ עַל גִּזְרֵת הַצִּדִּיקִים. נִמְצָא שְׁהִיָּה אֵינוֹ נַחֲשׁ, אֲדַ עֵיין שִׁכְלִי עִמָּק מֵאֵד. וְכֵן הֵעֵנּוּ בְּעִצְמוֹ בִּידְוֹנָתָן שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת דִּבְרַר לֹא נִסְהוּ מַעֲוִלָם תּוֹפֵשׁ חֶרֶב וְנִחִית, וְהוּא: שֶׁרִצָּה לְהַכּוֹת הוּא וְנִוְשָׂא כִלְיוֹ בְּעַם רַב מֵאֵד, וְגַם לַעֲבֹר בְּמִקּוֹם צַר אֲשֶׁר הָיָה רָאוּי שֶׁלֹּא יִמְלִטּוּ מִמֶּנּוּ אֲלֶף אֲלָפִים, כִּמּוֹ שֶׁהָעִיר (שְׁמוֹלֵאֵד יֵד הֵא): "וְכֵין הַמַּעֲבֹרֹת וְגו', הֵישֵׁן הָאֶחָד מִצֻּק" וְגו', וְכִמּוֹ שֶׁנִּגְלָה מַעֲלִיתוֹ שֶׁהָצִרַד לַעֲלוֹת עַל יְדֵיו וְרָגְלָיו, כִּמּוֹ שֶׁאִמֵּר הַכְּתוּב (שֵׁם י'): "וַעֲלֵ וַיִּנָּתֶן עַל יְדֵיו וַעֲלֵ רָגְלָיו". וּבִשְׁעָלָה בְּרַעֲתוֹ לַעֲשׂוֹת הַבְּבוּרָה הַגְּדוֹלָה הוּאֵת בִּקֵּשׁ לְרַעֲתָא אִם הֵם אֲמִיצִי לֵב אוֹ פִּתְדִּינִים, כִּי אִם יִמְצָא שִׁיחִיו אֲמִיצִי לֵב לֹא יִנְסָה לַעֲשׂוֹת זֹאת, וְאִם יִמְצָא שִׁיחִיָּדוֹ יַדַּע שֶׁמִּכָּעַם בְּלִחִי מוֹכֵן לְגִבּוּרָה. כִּי תַנּוּעוֹת **וְאִם** תִּקְשֶׁה: וְהָרִי אֲמֹר (חִילֵן צֵה ב): "רַבִּי יִחְזֵן בְּדִיק בִּינוּקָא", וְכֵן תִּקְרָאָה שְׁהִיָּה סוֹמֵךְ בְּמַעֲשָׂיו עֲלִיוֹ בְּאֵלֵעֲיֹר עֲבַד אֲבָרְהָם, שְׁהִרִי אֲמֹרוֹ שֵׁם: "כּוֹלְהוֹ כִּי נַח נִפְשִׂיָה דְרַב" וְכו'. וְהַתְּשׁוּבָה: כִּי זֶה אֵינוֹ מַצְדִּי הַנַּחֲשִׁים, אֲבָל הוּא צַד גְּבוּאָה, כִּמּוֹ שֶׁאִמֵּר בְּפֶרֶק קִמָּא ד' בְּתִרָא" (כ"ב יב ב): "אִמֵּר רַבִּי יִחְזֵן: מִיּוֹם שֶׁחֶרֶב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִטְלָה הַנְּבוּאָה מִן הַנְּבִיאִים וְנִתְּנָה לְשׁוֹמֵים וְלַחֲנוּקוֹת".

